

retiskt ramverk förhållandevis vaga. Då vittnesmålen utgör grunden för det som redogörs för i kapitlet skulle boken alltså ha tjänat på en mer ingående och problematiserande diskussion kring detta. Trots det är boken ett viktigt och kompletterande forskningsbidrag till den nu existerande forskningen. Goldbaum Tarabini Fracapane förändrar det danska narrativet om Förintelsen och boken utgör även en viktig pusselbit i Förintelsehistoriografin generellt då den påvisar vikten av nyansering när det kommer till analys av handlingar och upplevelser under denna turbulenta tid. Den är även särskilt relevant för historiker som forskar om Sverige och Förintelsen. Förutom att majoriteten av de danska judarna lyckades fly till Sverige blev de danska judar som överlevde Theresienstadt hämtade av de vita bussar som var utsända av svenska Röda Korset och majoriteten av de befriade kördes sedan till Sverige där de omhändertogs. Goldbaum Tarabini Fracapane behandlar även denna del av historien.

Goldbaum Tarabini Fracapanes bok kan således gott rekommenderas både till forskaren och till den som allmänt är intresserad av att i detalj förstå vad som hände med de danska judar som inte lyckades undgå deportation. Boken bidrar till en mer nyanserad förståelse för dessa händelser och till en fördjupad insikt avseende den enskilda individens utsatthet. Goldbaum Tarabini Fracapane påvisar detta genom att på både individ- och kollektivnivå redogöra för konsekvenserna av deportationen och ghetto-upplevelsen. Genom att beakta de danska judarnas subjektiva och differentierade vittnesmål av sina upplevelser lyckas hon väl i denna ambition.

Stockholms universitet

JULIA SAHLSTRÖM

Annika Berg, Urban Lundberg & Mattias Tydén, *En svindlande uppgift: Sverige och biståndet 1945–1975* (Stockholm: Ordfront förlag 2021). 759 s.

Ett av de största problemen när det gjorts försök att ta sig an delar av biståndets historia är att de som författat dessa verk ofta själva varit aktörer inom biståndet. Det finns lysande undantag där exempelvis historiker som Carl Marklund, Karl Bruno och Nikolas Glover utmärker sig. Ett större översiktverk fattas, eller rättare sagt fattades. Idéhistorikern Annika Berg och historikerna Urban Lundberg och Mattias Tydén, alla affilierade med Stockholms universitet, har skrivit vad som måste anses vara ett referensverk över det svenska biståndets historia. Boken är skriven med en litterär flärd som ofta negligeras i nutida svensk akademisk historieskrivning. Boken är förvisso spretig, men det är även biståndets historia. Det som förloras i

stringens vinner författarna i uppvisandet av den komplexitet som mötet – kollisionen – mellan teoretiska visioner och en realpolitisk verklighet var. *En svindlande uppgift* är den brokiga berättelsen om framväxten av ett nytt politikområde och ett nytt byråkratiskt projekt. Studien navigerar elegant mellan aktör och struktur. Både den förste generalsekreteraren för Styrelsen för internationell utveckling (SIDA), Ernst Michanek (1965–1979), den första biståndsministern, Ulla Lindström (1954–1966), och Olof Palme tilldelas rättmätigt egna kapitel. Kapitlen går under samlingsnamnet ”ansiktet utåt” för att visa deras formativa roll i det svenska biståndets ideologiska och organisatoriska historia. Samtidigt ger sig författarna in i något som skulle kallas en organisatorisk virvelvind, där man får följa det efterkrigstida engagemanget i FN:s hjälpverksamhet, vidare till Centralkommittén för svenskt tekniskt bistånd till mindre utvecklade områden (CK) 1952, Nämnden för internationellt bistånd (NIB) 1962 och till bildandet av SIDA 1965. Det svenska biståndets tillblivelse var stundtals skakig. Bland annat uppstod SIDA ur den mediala och politiska NIB-krisen, som författarna beskriver som en ”maktkamp kring U-hjälpen”, som ett försök att stabilisera verksamheten. Boken visar tydligt att utvecklingsbiståndet vid denna tid kretsade kring en mängd olika aktörer som alla hade sina egna incitament och intressen i biståndsfrågan. Här fanns både skiljelinjer och gemensamma satsningar i förhållande till privat och offentligt, folkrörelser och näringsliv i frågan om det framtida biståndets utformning och moraliska grundsatser. En av de viktigare utvecklingslinjerna, enligt författarna, var att det tekniska biståndet fick en mindre roll jämfört med det finansiella biståndet – något som konstituerades av proposition 1962:100. Denna omläggning från kunskapsförmedling till att finansiellt stöd kom att vara betydelsefull för expansionen av det svenska biståndet och här passar författarna på att avliva en seglivad myt: den om att finansminister Gunnar Sträng skulle ha agerat bromskloss för svensk biståndspolitik.

I en studie av den här storleken finns det alltid utrymme för invändningar. Min största invändning är att organiserandet av biståndet i relation till andra betydelsefulla aktörer blir allt för svepande. Jag tänker främst på det statliga biståndets förhållande till civilsamhället, näringsliv och den faktiska utrikespolitiken. Jag skulle således gärna sett en ännu längre diskussion kring utrikespolitikens roll för det svenska biståndet. Författarna skriver att det var tveklöst att biståndet öppnade ”[...] dörrar till omvärlden, skapade förutsättningar för nya allianser och möjligheter till inflytande, särskilt under kalla krigets dagar” (s. 651–652). Förutom den personliga kontakten mellan politiker och olika afrikanska och asiatiska dignitärer förblir dessa nya allianser och möjligheter, för läsaren, till mångt och mycket höljd i dunkel. Författarna menar vidare att sambanden mellan biståndspolitik och

utrikespolitik inte var så självklara som en betydande del av forskningen har påstått. Detta är något som jag till fullo instämmer med. En aspekt av detta, som författarna snuddar vid men inte fullföljer, är betydelsen av relationen mellan Torsten Nilsson och Ernst Michanek. Nilsson som var utrikesminister under de formativa åren för svensk utrikes- och biståndspolitik på 1960-talet, och myntade uttrycket som är huvudtiteln på denna bok, var enligt många källor relativt ointresserad av biståndspolitik. Bland annat har diplomaten och ambassadören i Saigon (1960) och Phnom Penh (1961) Tord Hagen skrivit att Nilsson ska ha yttrat att han inte ville ha med "biståndsskiten" att göra. Även Nilssons anföranden som utrikesminister har väldigt lite med biståndets utformning att göra även om u-hjälpen användes för att retoriskt sammanflåta den tredje världens kamp med den egna socialdemokratiska framgångssagan. Därmed ska nog inte betydelsen av att biståndsministerposten inrangerades under Utrikesdepartementet 1966 och återkom först 1973 under Gertrud Sigurdsen underskattas. Detta i kombination med Nilssons påtalade ointresse av biståndet och hans relation till den ambitiösa och framåtsträvande Michanek, som hade arbetat under Nilsson som sakkunnig när denna var socialminister. Författarna tangerar detta på några ställen i boken men skulle kunnat accentuera och diskutera det mer, speciellt som Ulla Lindströms relation till Michanek inte var den bästa för att uttrycka det milt.

En styrka med boken är att författarna i bokens slutsatskapitel inte faller för frestelsen att göra sig själva till en historisk domstol – som ska förrätta en dom över det svenska biståndets historiska erfarenheter. På grund av biståndets storlek och spretighet kan den som vill vinna politiska poänger hitta antingen beklagansvärda projekt och misslyckanden eller för den delen framgångssagor och altruistiska vinningar att hänga upp sina argument på. Men i *En svindlande uppgift* står inte framgångarna och misslyckandena i centrum, även om den dimensionen också är närvarande, utan istället ligger fokus på uppkomsten och organiserandet av biståndet över tid. Därav är det inte förvånande att författarna skriver att de inte har som ambition att sammanfatta biståndets historia, även om det kan tyckas att en sådan rik studie borde kunna kosta på sig att göra ett försök till sammanfattning. Likväl är det just i komplexiteten, den historiska kontexten och perspektivförskjutningarna över tid som denna studie är som bäst. Det går inte ett kapitel utan att jag som läsare förundras över det svenska biståndets abrovinkler och krumbukter. Författarna tar läsaren igenom otaliga perspektiv, fall och händelser. Här samsas biståndet till revolutionära befrielseörelser med en exposé över biståndsrelaterade karikatyrer. Läsaren får även stifta bekantskap med otaliga familjeplaneringsprojekt, 25-årsinsatsen med papperbruket i Bai Bang och hur SIDA släppte lös "vita elefanter" – det vill säga

biståndsinsatser vars storlek var större än vad mottagarlandet klarade av att förvalta på egen hand. Att skriva det svenska biståndets historia är således ingen lätt uppgift – en närmast svindlande sådan – något som författarna rör i land med bravur.

Södertörns högskola

OSCAR NYGREN

Carl-Magnus Gagge, *Skinnskattebergs Boardfabrik 1950–1988: Fabriken, samhället & den finska arbetskraftsinvandringen* (Västerås, Västmanlands läns museum 2020). 222 s.

Skinnskatteberg är en av många orter i Bergslagsområdet som i flera århundraden spelade sin roll för Sveriges gruvnärlings- och industrihistoria. Bruksdöden på 1800-talet följdes av järnvägens intåg år 1900 och en industriell omstart med hjälp av en annan råvara, trä. Det ledde så småningom till etableringen av Europas största fabrik för tillverkning av träfiberskivor (board). Den präglade Skinnskatteberg i nästan 40 år, innan även den gick omkull år 1988.

Carl-Magnus Gagge beskriver boardfabriken och Skinnskatteberg som en svensk industriort som var beroende av just ett dominerande industriföretag, på gott och ont. Gagge går in på alla delar av denna historia, med lika intresse för maskinernas och boardskivans produktion som för ritningar och produktionsstatistik. Han berättar om arbetarna, om kvinnornas sena intåg i fabriken, den omfattande finska arbetskraftsinvandringen och de kulturella konflikter som följde och hur dessa konflikter hanterades med hjälp av kulturföreningar, musikfester och bostadsbyggande. Den industriella framgången hade omfattande konsekvenser för ortens utveckling, med nya bostadsområden och deras tidstypiska planlösningar, med konsum- och mjölkbutiker, skolor och föreningar, som hänger ihop och går över i välfärdsstatens etablering.

När boardfabriken lades ned genomgick Skinnskatteberg en avindustrialisering med en avfolkning utöver det vanliga. Denna negativa trend stoppades, och avfolkningen stannade av, när ett nytt, dominerande industriföretag på orten etablerades som även det så småningom växte på den internationella marknaden.

Boken tillkom som resultat av ett kommunalt beslut år 2004: "att se möjligheter i 1900-talets arbetslivshistoria, att se värdet i ett kulturarv och att se historien som en del av nutiden och framtidsbygget." (s. 11) Det är höga krav på ett historiskt projekt, som inleddes med att en svensk och en finsk